

Особливості роздрібного банківського кредитування у сучасних умовах

Тарасевич Н.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

Брит А.В.

студентка
Одеського національного економічного університету

Стаття присвячена актуальним питанням роздрібного банківського кредитування у сучасних умовах. Проаналізовано склад, структуру та динаміку кредитного портфеля конкретної банківської установи, особливості здійснення банківського кредитування фізичних осіб. Досліджено якість кредитного портфеля фізичних осіб. Окреслено напрями оптимізації процесів роздрібного банківського кредитування.

Ключові слова: банк, кредитування фізичних осіб, роздрібне кредитування, кредитний портфель, якість кредитного портфеля.

Tarasevych N.V., Bryt A.V. ОСОБЕННОСТИ РОЗНИЧНОГО БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена актуальным вопросам розничного банковского кредитования в современных условиях. Проанализированы состав, структура и динамика кредитного портфеля конкретного банковского учреждения, особенности осуществления банковского кредитования физических лиц. Исследовано качество кредитного портфеля физических лиц. Определены направления оптимизации процессов розничного банковского кредитования.

Ключевые слова: банк, кредитование физических лиц, розничное кредитование, кредитный портфель, качество кредитного портфеля.

Tarasevych N.V., Bryt A.V. PECULIARITIES OF RETAIL BANKING LOAN IN MODERN CONDITIONS

The article is devoted to topical issues of retail bank lending in modern conditions. The composition, structure and dynamics of the loan portfolio of a particular banking institution, the features of the implementation of bank lending processes for individuals are analyzed. The quality of the loan portfolio of individuals was investigated. The directions of optimization of the processes of retail bank lending are determined.

Keywords: bank, retail lending, retail lending, loan portfolio, loan portfolio quality.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасній економіці кредит є однією з основних умов економічного розвитку держави, а також важливою та невід'ємною частиною економічного зростання. Все це обумовлює розвиток системи кредитування фізичних осіб. Сегмент роздрібного кредитування у сучасних умовах є одним з найбільш динамічних на ринку банківських продуктів та послуг. Однак жорсткі умови міжбанківської конкуренції на ринку кредитування фізичних осіб змушують банки шукати шляхи підвищення ефективності кредитування та забезпечення його привабливості для населення. Цей процес вимагає не тільки значних інвестицій, розгалуженої мережі відділень банків, сучасних банківських технологій, але й глибокого знання учасниками

фінансового ринку основ кредитних відносин, розуміння сутності й ролі кредитування фізичних осіб у самій системі кредитних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних і практичних засад роздрібного кредитування займалися чимало вітчизняних науковців. Існують різноманітні думки позиції вчених щодо визначення сутності кредитування фізичних осіб. Традиційному підходу, що розглядає кредитні відносини як суспільні та договірні, присвячені праці представників сучасної національної економічної думки, таких як А. Мороз, М. Савлук, Б. Івасів [1; 2]. Нетрадиційні погляди в системі економічної думки мають такі автори, як А. Серіков, Г. Криворучко (теорія грошей), О. Євтух (теорія кредитування) [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Кредитування фізичних осіб сприяє реалізації основних напрямів державної політики, тоді як держава ініціює вдосконалення нормативно-правової бази, здійснюючи на регулярній основі контроль за діяльністю суб'єктів та об'єктів системи кредитування фізичних осіб, стимулюючи платоспроможний попит. Цей процес впливає на стійкість банківської системи, сприяє розвитку та вдосконаленню її інфраструктури. Однак існує складність та різноманіття відносин роздрібного кредитування, їх тісний взаємозв'язок з факторами економічного, політичного та соціального характеру. У зв'язку з цим постає необхідність вдосконалення наявних положень кредитування фізичних осіб та здійснення подальших наукових досліджень щодо роздрібного кредитування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення особливостей роздрібного кредитування банківської установи в сучасних умовах та виявлення перспектив його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківське кредитування фізичних осіб є одним з найбільш пріоритетних та динамічних сегментів кредитного ринку в сучасних умовах. Саме розвиток цього сектору кредитування дуже важливий для банківських установ в умовах посилення конкуренції на фінансовому ринку, тому що сприяє зниженню ризику банків завдяки диверсифікації їх активів, залученню додаткових фінансових ресурсів шляхом залучення коштів індивідуальних

споживачів за рахунок надання їм банківських продуктів та послуг, а також генерує прибуткові операції для банківських установ. На сучасному етапі розвитку банківської системи роздрібне кредитування фізичних осіб починає динамічним чином відновлюватися [4].

ПАТ «Приватбанк» займає провідні позиції на ринку кредитування населення, основні показники якого представлені в табл. 1.

Банк має нестійку позицію за всіма основними показниками, однак впродовж 2018 р. він відновив прибуткову діяльність та покращив економічні показники.

В поточній ситуації банк планує відновлення помірною кредитування для забезпечення стабільної діяльності та розвитку в сучасних економічних умовах, концентрацію на управлінні ризиками та якості активів. Розглянемо склад та структуру активів ПАТ «Приватбанк» (табл. 2).

Можна зробити висновок, що банк має диверсифіковану структуру активів, але у зв'язку з націоналізацією за загальної стабільності абсолютної величини активів банку значно змінилась його структура в бік різкого скорочення кредитного портфеля та зростання портфеля цінних паперів. Отже, банк значною мірою втратив пріоритетність сфери кредитування, оскільки частка кредитного портфеля в балансі банку перевищила 67% на 1 січня 2016 р. Однак можна констатувати, що ПАТ «Приватбанк» впродовж 2018 р. збільшував суму кредитного портфеля на 15,5%, незважаючи на значне зменшення кредитного портфеля банку протягом 2017 р. на 30,3%. Це є

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності ПАТ «Приватбанк»

Показники	Обсяги станом на 1 січня 2016 р., млн. грн.	Обсяги станом на 1 січня 2017 р., млн. грн.	Обсяги станом на 1 січня 2018 р., млн. грн.	Обсяги станом на 1 липня 2018 р., млн. грн.	Темп приросту (+), %	Частка ринку на 1 липня 2018 р., %
Активи	264 886	220 017	259 061	265 936	+0,4	20,3
Кредити та заборгованість клієнтів за мінусом резервів	177 810	54 691	38 117	44 011	-75,2	8,3
Зобов'язання	237 399	207 353	233 454	237 898	+0,2	20,3
Власний капітал	24 487	12 664	25 608	28 037	+14,5	21,0
зокрема, статутний	21 257	50 695	206 060	206 060	у 9,7 разів	41,4
Прибуток	216	-135 309	-22 966	6 925	у 32,1 рази	2,3 рази

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

Структура та динаміка активів ПАТ «Приватбанк»

Показник	За станом на 1 січня 2016 р.		За станом на 1 січня 2017 р.		За станом на 1 січня 2018 р.		За станом на 1 липня 2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Грошові кошти та їх еквіваленти	36 260,2	13,7	31 185,1	14,2	19 696,7	7,6	22 586,2	8,5
Кошти в інших банках	2 558,3	0,9	2 178,6	0,9	7 936,9	3,1	6 508,4	2,4
Кредити та заборгованість клієнтів (нетто)	177 810,5	67,1	54 691,6	24,9	38 117,6	14,7	44 011,3	16,5
Цінні папери	1 949,7	0,7	64 408,9	29,3	129 398,4	49,9	82 430,4	31,0
Основні засоби, нематеріальні активи та інвестиційна нерухомість	2 897,8	1,1	3 954,2	1,8	3 276,6	1,3	3 313,9	1,2
Всього активів	264 886,3	100,0	220 017,6	100,0	259 061,5	100,0	265 935,9	100,0

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

негативним явищем, оскільки банк може не отримувати повністю процентні доходи. Особливо через те, що кредитне обслуговування клієнтів роздрібною сектору є основним напрямом діяльності банку.

Незважаючи на високу конкуренцію на банківському ринку у сфері залучення фінансових ресурсів, зобов'язання банку скорочувались протягом проблемного для банку 2016 р., але впродовж останніх років досліджуваного періоду зобов'язання банку мали тенденцію до зростання.

Максимальних значень абсолютних показників зобов'язань банк досягнув на 1 липня 2018 р., поступово поліпшуючи показники з початку 2017 р. Однак кризова ситуація 2016 р. сприяла значній зміні тенденцій у значеннях об'ємних показників. Для того щоби зрозуміти, які фінансові ресурси банк використовує для кредитування, необхідно розглянути більш детально склад та структуру зобов'язань і власного капіталу банку. Структура та динаміка зобов'язань ПАТ «Приватбанк» представлена в табл. 3.

Банк має недостатньо диверсифіковану структуру пасивів, використовує переважно кошти населення як основне джерело кредитних операцій, які в сукупності складають 73,5% загальних зобов'язань станом на 1 липня 2018 р. При цьому із загальної величини депозитного портфеля фізичних осіб тільки 35,9% складають депозити на вимогу, 64,1% – це строкові депозити населення. Така ситуація свідчить про те, що банк має високу

репутацію та довіру населення, а також підтверджує ефективне управління щодо залучення коштів цієї категорії клієнтів, використовуючи такий важливий важіль залучення клієнтів, як високий рівень процентної ставки за строковими депозитами. Наявність таких ресурсів дає змогу банку здійснювати ефективно роздрібне кредитування.

Розглянемо склад, структуру та динаміку кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» за видами валюти за 2016–2018 рр. (табл. 4).

Як видно з даних табл. 4, за 2016–2018 рр. обсяг чистих наданих кредитів зменшився на 133,8 млрд. грн., або на 75,2%, зокрема за кредитами юридичних осіб відбулося зменшення на 141,9 млрд. грн., або на 93,6%. При цьому негативна тенденція до скорочення кредитування підприємств була характерна для всього періоду дослідження.

Обсяг кредитів, наданих фізичним особам загалом, за період поступово збільшувався на 31,1%, склавши на 1 липня 2018 р. 34 236,9 млн. грн. Зменшення обсягів кредитування населення спостерігалось у 2016 р., коли їх загальна величина скоротилась на 24,4%, але з початку 2017 р. була присутня тенденція до різкого зростання обсягів кредитної заборгованості фізичних осіб на 56,5%, що пояснюється бажанням населення отримувати кошти в банку. Впродовж 2018 р. подібна позитивна тенденція продовжувалась, коли обсяги кредитування населення зросли на 10,9%. ПАТ «Приватбанк» впродовж важкого періоду не призупинив кредитування,

Таблиця 3

Структура та динаміка зобов'язань ПАТ «Приватбанк»

Показник	За станом на 1 січня 2016 р.		За станом на 1 січня 2017 р.		За станом на 1 січня 2018 р.		За станом на 1 липня 2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Темп зростання, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Кошти банків, зокрема кошти НБУ	35 561,4	15,0	30 697,4	14,8	12 627,4	5,4	9 861,6	4,1
Кошти клієнтів	178 121,4	75,0	180 945,9	87,3	208 656,8	89,3	217 717,6	91,5
зокрема, кошти фізичних осіб	138 678,9	58,4	151 039,8	72,8	168 058,2	72,0	174 792,1	73,5
кошти юридичних осіб	39 442,5	16,6	29 906,1	14,4	40 467,8	17,3	37 553,8	15,8
Боргові цінні папери	9 281,8	3,9	287,1	0,1	2,1	х	2,1	х
Субодиновані позики	10 690,6	4,5	96,5	0,05	362,4	0,2	350,5	0,1
Всього зобов'язань	237 399,1	100,0	207 353,2	100,0	233 453,8	100,0	237 898,4	100,0

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

Таблиця 4

Структура та динаміка кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» у розрізі клієнтів

Показник	За станом на 1 січня 2016 р.		За станом на 1 січня 2017 р.		За станом на 1 січня 2018 р.		За станом на 1 липня 2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Кредити юридичним особам	151 705,0	85,3	34 968,8	63,9	7 254,7	19,0	9 774,5	22,2
зокрема, в національній валюті	84 295,8	47,4	31 379,5	57,4	5 847,7	15,3	8 336,2	18,9
в іноземній валюті	67 409,2	37,9	3 589,3	6,6	1 407,0	3,7	1 438,3	3,3
Кредити фізичним особам	26 105,5	14,7	19 722,8	36,1	30 862,9	81,0	34 236,9	77,8
зокрема, в національній валюті	20 088,4	11,3	17 872,7	32,7	29 454,5	77,3	33 341,9	75,8
в іноземній валюті	6 017,1	3,4	1 850,1	3,4	1 408,4	3,7	895,0	2,0
Всього кредитів (нетто)	177 810,5	100,0	54 691,6	100,0	38 117,6	100,0	44 011,3	100,0

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

переорієнтувавши фінансові ресурси на роздрібний сектор.

У структурі кредитного портфеля кредити, надані юридичним особам, займали 85,3% за результатами 2015 р., а на 1 липня 2018 р. вони вже займали лише 22,2% у структурі кредитного портфеля. Щодо кредитів фізичних осіб, то їх частка на початок досліджуваного періоду складала 14,7% кредитного портфеля, тоді як на останню звітну дату – 77,8% кредитного портфеля.

Таким чином, можна відзначити, що у ПАТ «Приватбанк» відсутня суттєва клієнтська диверсифікація кредитного портфеля, банк орієнтований на роздрібногo клієнта як у залученні фінансових ресурсів, так і в їх розміщенні. Проаналізуємо продуктову та галузеву структуру кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» (табл. 5).

З даних табл. 5 видно, що протягом 2016–2017 рр. обсяг валового кредитного портфеля збільшився на 8,9%, склавши на 1 січня 2018 р. 237,2 млрд. грн. Протягом досліджуваного періоду відбувалися зміни кредитного портфеля, які обумовлені націоналізацією банку.

Станом на 1 січня 2017–2018 рр. до категорії «кредити, що управляються як окремих портфель» включають непрацюючі кредити, які були видані до 19 грудня 2016 р. На думку керівництва банку, цей портфель має схожі показники кредитного ризику незалежно від класифікації за галуззю економіки та напрямом комерційної діяльності на дату видачі таких кредитів. Станом на 1 січня 2018 р. банк визнав резерв під знецінення 181 887 млн. грн. за цими кредитами. Загальна сума відраху-

Структура та динаміка кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» у розрізі окремих видів

Показник	За станом на 1 січня 2016 р.		За станом на 1 січня 2017 р.		За станом на 1 січня 2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Кредити, що управляються як окремий портфель	x	x	191 139,0	83,9	185 575,0	78,2
Кредити юридичним особам (брутто)	186 445,0	85,6	5 440,0	2,4	7 748,0	3,3
зокрема, суб'єктам малого та середнього бізнесу	2 252,0	1,0	2 494,0	1,1	3 952,0	1,7
Кредити фізичним особам (брутто)	31 244,0	14,4	31 345,0	13,8	43 858,0	18,5
зокрема, кредитні картки	20 362,0	9,4	19 749,0	8,7	30 354,0	12,8
іпотечні кредити	8 099,0	3,7	9 045,0	4,0	9 130,0	3,8
споживчі кредити	610,0	0,3	1 069,0	0,5	3 144,0	1,3
автокредитування	261,0	0,1	264,0	0,1	264,0	0,1
інші кредити	1 648,0	0,8	1 054,0	0,5	769,0	0,3
заборгованість за фінансовим лізингом	264,0	0,1	164,0	0,07	197,0	0,08
Кредити (брутто)	217 689,0	100,0	227 924,0	100,0	237 181,0	100,0
Резерв під зменшення корисності	28 375,0	13,0	184 341,0	80,9	198 846,0	83,8
Усього кредитів клієнтів (нетто)	189 314,0	87,0	43 583,0	19,1	38 335,0	16,2

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

вань до резерву на знецінення кредитів за цим портфелем склала 17 275 млн. грн. за 2017 р. Крім цього, у 2017 р. відбулося значне погіршення якості кредитів, що управляються як окремий портфель, зокрема прострочення платежів понад 90 днів, зниження справедливої вартості забезпечення, визнання судом недійсності забезпечення.

Таким чином, зменшення загальних обсягів кредитування юридичних осіб станом на 1 січня 2017–2018 рр. пояснюються формуванням окремої статті «Кредити, що управляються як окремий портфель». У зв'язку з цим спостерігається різка зміна структури кредитного портфеля банку щодо цільової спрямованості на роздрібний сектор, тобто можна відзначити, що банк позиціонує себе як роздрібний не тільки у сфері формування фінансових ресурсів (пасивів), але й у сфері розміщення кредитних ресурсів.

Зростання кредитів фізичним особам спостерігалось впродовж аналізованого періоду 2016–2017 рр. на 12 614 млн. грн., або на 40,4%, переважно за рахунок збільшення споживчих кредитів на поточні потреби фізичних осіб, які зросли на 415,4%. Також на 49,1% зросли абсолютні обсяги кредитів за кредитними картками, позики на придбання автомобілів майже не змінилися в обсягах.

Структура та динаміка кредитного портфеля фізичних осіб – клієнтів банку представлені в табл. 6.

З даних табл. 6 видно, що протягом досліджуваного періоду спостерігалась стійка тенденція до зростання обсягів кредитування фізичних осіб, а саме на 49,8% за період дослідження. При цьому кредитна заборгованість клієнтів зі строками до одного року мала варіаційний характер за обсягами, але із загальною тенденцією до зростання з початку 2015 р. При цьому найбільше зростання спостерігалось за споживчими кредитами, які зросли у 18,3 разів, за позиками за кредитними картками (на 37,4%), іпотечними кредитами (на 74,6%).

У структурі кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» найбільшу питому вагу мають споживчі кредити фізичних осіб за кредитними картками, а саме 69,2% кредитного портфеля населення на останню звітну дату. Також позитивною тенденцією є зростання частки споживчих кредитів населення, які займають 7,1% кредитного портфеля банку. Їх питома вага має постійну тенденцію до зростання. Іпотечні кредити займають на останню дату 20,8% кредитного портфеля фізичних осіб. Незначну питому вагу мають кредити на придбання автомобілів та фінансовий лізинг фізичним особам.

Можна зробити висновок, що пріоритетним напрямом розвитку кредитних продуктів та програм для роздрібного бізнесу банку залишались позики за кредитними картками. Крім того, відбулося збільшення такого напрямку

Таблиця 6

Структура та динаміка кредитного портфеля фізичних осіб ПАТ «Приватбанк»

Показник	За станом на 1 січня 2015 р.		За станом на 1 січня 2016 р.		За станом на 1 січня 2017 р.		За станом на 1 січня 2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Кредитні картки	22 092,0	75,5	20 362,0	65,2	19 749,0	63,0	30 354,0	69,2
Іпотечні кредити	5 228,0	17,9	8 099,0	25,9	9 045,0	28,9	9 130,0	20,8
Споживчі кредити	171,0	0,6	610,0	2,0	1 069,0	3,4	3 144,0	7,1
Автокредитування	232,0	0,8	261,0	0,8	264,0	0,8	264,0	0,6
Інші кредити	11 410	3,9	1 648,0	5,3	1 054,0	3,4	769,0	1,8
Заборгованість за фінансовим лізингом	410,0	1,4	264,0	0,8	164,0	0,5	197,0	0,4
Усього кредитів фізичних осіб (брутто)	29 274,0	100,0	31 244,0	100,0	31 345,0	100,0	43 858,0	100,0

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

Таблиця 7

Структура та динаміка кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» за строками

Дата	До запитання та до 1 місяця		1–3 місяці		3–12 місяців		Понад 1 року		Всього	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
1 січня 2015 р.	14 645,0	9,2	17 529,0	11,0	80 179,0	50,4	46 820,0	29,4	159 173,0	100,0
1 січня 2016 р.	17 378,0	9,2	20 180,0	10,7	92 439,0	48,8	59 317,0	31,3	189 314,0	100,0
1 січня 2017 р.	10 820,0	24,8	6 483,0	14,9	17 796,0	40,8	8 484,0	19,5	43 583,0	100,0
1 січня 2018 р.	15 365,0	40,1	83 16,0	21,7	10 000,0	26,1	4 654,0	12,1	38 335,0	100,0

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

діяльності банку, як споживче кредитування фізичних осіб.

Строкова структура та динаміка кредитного портфеля клієнтів банку представлена в табл. 7.

З даних табл. 7 видно, що протягом досліджуваного періоду спостерігалась тенденція до зміни строковості кредитування банківських клієнтів. Якщо до 1 січня 2017 р. основну частку кредитів займали позики строками від 3 до 12 місяців та понад 1 року, то з 1 січня 2017 р. спостерігається значне збільшення питомої ваги кредитів до 1 місяця. На останню звітну дату 40,1% займають кредити до 1 місяця; 26,1% – кредити від 3 до 12 місяців; 21,7% – кредити від 1 до 3 місяців; тільки 12,1% – кредити понад року. Таким чином, ПАТ «Приватбанк» переорієнтував кредитну діяльність переважно в короткострокову площину.

Важливою ознакою кредитного портфеля банку є його концентрація. Станом на 1 січня 2018 р. загальна сума кредитів найбільшим

10 клієнтам групи складала 54,7 млрд. грн., або 23% загальної вартості кредитного портфеля. Резерв під знецінення кредитів, пов'язаний з цими позичальниками, становив 54,7 млрд. грн. Можна відзначити, що кредитний портфель ПАТ «Приватбанк» має значний ступінь концентрації позикових коштів.

Незважаючи на складні наслідки кризових явищ у банку, ПАТ «Приватбанк» продовжував здійснювати фінансування поточних потреб населення з використанням власної ресурсної бази у вигляді депозитів фізичних осіб.

Якість кредитного портфеля – це один з найважливіших індикаторів стану банку, банківського сектору та економіки загалом. За неповернення кредитів позичальниками внаслідок непередбачуваних обставин якість кредитного портфеля банку погіршується, а низка кредитів переходить у стан проблемних. Незалежно від якості кредитного портфеля та методів, які застосовуються під час управління кредитним ризиком, банки стикаються з проблемами неповернення кредитів. Дані для

оцінювання якості кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» за видами кредитів на основі даних щодо формування резервів під знецінення кредитів представлені в табл. 8.

Аналізуючи кредитний портфель-брутто та резерви під знецінення кредитів, можемо зробити такі висновки: темп зростання резервів під знецінення кредитного портфеля (у 9,2 разів) значно перевищує темп зростання кредитного портфеля (+31,2%), що свідчить про погіршення якості кредитного портфеля загалом за період. Задля детальнішого оцінювання потрібно розглядати кредитування населення та суб'єктів господарювання окремо. Щодо юридичних осіб, то зростання резерву під знецінення кредитів пов'язане перш за все з перерахуванням частки кредитів суб'єктів господарювання в окремий портфель, який потребує відокремленого управління.

За кредитами фізичних осіб можна спостерігати таку тенденцію: темп зростання резервів під знецінення кредитного портфеля населення (у 2,9 разів) значно перевищує темп зростання кредитного портфеля населення (+49,8%) за період дослідження, що свідчить про погіршення якості кредитного портфеля фізичних осіб загалом за період. При цьому питома вага резервів у кредитному порт-

фелі населення мала стійку тенденцію до зростання до початку 2017 р., що пов'язане з погіршенням якості кредитного портфеля населення. Ситуація стабілізувалася впродовж 2017 р., коли за зростання абсолютного розміру кредитного портфеля населення на 39,9% відбулося збільшення розміру резерву на 8,5%. Ця позитивна тенденція дала можливість зменшити питому вагу резервів під знецінення кредитних операцій до 30,1% портфеля фізичних осіб.

Основним завданням кредитної політики ПАТ «Приватбанк» протягом останніх років було не нарощення кредитного портфеля, а збереження його якості та утримання наявних клієнтів. Стабілізація ситуації значною мірою була досягнута завдяки використанню більш консервативної кредитної стратегії банку в умовах жорстких регулятивних вимог з боку НБУ, підвищеної схильності до мінімізації ризиків, орієнтації на підвищення якості кредитного портфеля замість розширення кредитування, орієнтації на погашення власних боргів. Під час аналізування кредитів клієнтам за кредитною якістю ПАТ «Приватбанк» класифікує кредити фізичним особам залежно від їх суми:

- кредити від 1 до 100 млн. грн.;
- кредити менше 1 млн. грн.

Таблиця 8

Динаміка основних показників кредитної діяльності ПАТ «Приватбанк»

Показник	За станом на 1 січня 2015 р.	За станом на 1 січня 2016 р.	За станом на 1 січня 2017 р.	За станом на 1 січня 2018 р.	Зміна показника
Кредити клієнтів (брутто), млн. грн.	180 714,0	217 689,0	227 924,0	237 181,0	+56 467,0
зокрема, окремий портфель	x	x	191 139,0	185 575,0	X
кредити юридичних осіб	151 440,0	186 445,0	5 440,0	7 748,0	-143 692,0
кредити фізичних осіб	29 274,0	31 244,0	31 345,0	43 858,0	+14 584,0
Сума резерву під знецінення кредитів, млн. грн.	21 541,0	28 375,0	184 341,0	198 846,0	+177 305,0
зокрема, окремий портфель, млн. грн.	x	x	169 147,0	181 887,0	X
– відсоток до кредитної заборгованості	x	x	88,5	98,0	X
кредити юридичних осіб, млн. грн.	16 854,0	21 766,0	2 969,0	3 685,0	-13 169,0
– відсоток до кредитної заборгованості	11,1	11,7	54,6	47,6	+36,5
кредити фізичних осіб, млн. грн.	4 582,0	6 956,0	12 152,0	13 184,0	+8 599,0
– відсоток до кредитної заборгованості	15,7	22,3	38,8	30,1	+14,4

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

Склад та динаміка кредитів фізичних осіб за якістю представлена в табл. 9.

Як видно з даних табл. 9, обсяг непрострочених кредитів «високого рейтингу» населення мав негативну тенденцію до зменшення за результатами 2015 та 2016 рр., коли спостерігалось зростання кредитної заборгованості зі строком затримки платежу понад 365 днів, який досяг 39,1% у структурі кредитного портфеля на 1 січня 2017 р. Це може бути спричинене спадом реальної дохідності позичальників, яка пов'язана з погіршенням економічного клімату країни, а також недостатньо жорсткою оцінкою кредитоспроможності позичальника та ризиків з боку банку. З початку 2017 р. ситуація стабілізувалась, а також спостерігалась тенденція до зростання обсягів непрострочених кредитів, однак за одночасного продовження зростання кредитної заборгованості зі строком затримки платежу понад 365 днів. На останню звітну дату у структурі кредитного портфеля фізичних осіб найбільшу частку мають непрострочені кредити «високого рейтингу», а саме 64,3% кредитного портфеля, а також кредити із затримкою платежу понад 365 днів, а саме 30,3%. Частина кредитів із затримкою платежу до 90 днів залишається приблизно стабільною та має питому вагу в 3,4% кредитного портфеля. В категорії кредитів із затримкою пла-

тежу понад 90 днів спостерігалась позитивна тенденція, що привела до скорочення їх частки в кредитному портфелі до 2,0%. Впродовж 2015–2017 рр. ситуація погіршувалась внаслідок збільшення прострочених кредитів із затримкою платежу понад 1 року, що свідчить про те, що частина позичальників має проблеми погашення своїх боргів.

Можна відзначити, що протягом всього періоду в банках залишається група надійних клієнтів, представлена поточними та непростроченими кредитами. Це сегмент позичальників – роздрібних клієнтів з потужними грошовими потоками, які змогли своєчасно відповідати за своїми зобов'язаннями. Більш детальні дані за простроченими кредитами населення за окремими строками представлені в табл. 10.

Як видно з даних табл. 10, обсяг прострочених кредитів фізичних осіб протягом аналізованого періоду збільшився на 97,3%, склавши на 1 січня 2018 р. 15,67 млрд. грн. Такі зміни відбулися внаслідок зростання обсягів кредитів переважно із затримкою платежів понад року. Вони зросли за період дослідження на 201,6%. У структурі простроченої заборгованості фізичних осіб кредити із затримкою платежу від 1 місяці до 1 року займають питому вагу від 2,0% до 3,5% кредитного портфеля. Дещо більше значення, а саме 7,1% порт-

Таблиця 9

Склад та динаміка кредитів фізичних осіб за якістю ПАТ «Приватбанк»

Показник	За станом на 1 січня 2015 р.		За станом на 1 січня 2016 р.		За станом на 1 січня 2017 р.		За станом на 1 січня 2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Непрострочені кредити	21 330,0	72,9	19 767,0	63,3	17 176,0	54,8	28 184,0	64,3
зокрема, кредити від 1 до 100 млн. грн.	307,0	1,0	298,0	1,0	304,0	1,0	190,0	0,4
кредити менше 1 млн. грн.	21 023,0	71,8	19 469,0	62,3	16 872,0	53,8	27 994,0	63,8
Прострочені строком до 90 днів	1 494,0	5,1	981,0	3,1	1 123,0	3,6	1 508,0	3,4
Прострочені строком понад 90 днів	2 039,0	7,0	1 154,0	3,7	803,0	2,6	861,0	2,0
Прострочені строком понад 365 днів	4 411,0	15,1	9 342,0	29,9	12 243,0	39,1	13 305,0	30,3
Всього (брутто) кредитів фізичних осіб	29 274,0	100,0	31 244,0	100,0	31 345,0	100,0	43 858,0	100,0

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

Таблиця 10

Динаміка прострочених кредитів фізичних осіб за строками ПАТ «Приватбанк»

Показник	За станом на 1 січня 2015 р.		За станом на 1 січня 2016 р.		За станом на 1 січня 2017 р.		За станом на 1 січня 2018 р.	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Усього прострочених кредитів фізичних осіб	7 944,0	100,0	11 477,0	100,0	14 169,0	100,0	15 674,0	100,0
зокрема, із затримкою платежу до 1 місяця	951,0	12,0	691,0	6,0	764,0	5,4	1113,0	7,1
із затримкою платежу від 1 місяця до 3 місяців	543,0	6,8	290,0	2,5	359,0	2,5	395,0	2,5
із затримкою платежу від 3 місяців до 6 місяців	789,0	9,9	298,0	2,6	310,0	2,2	317,0	2,0
із затримкою платежу від 6 місяців до 1 року	1 250,0	15,7	856,0	7,5	493,0	3,5	544,0	3,5
із затримкою платежу більше року	4 411,0	55,5	9 342,0	81,4	12 243,0	86,4	13 305,0	84,9

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

Таблиця 11

Динаміка показників якості кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк»

Показник	За станом на 1 січня 2015 р.	За станом на 1 січня 2016 р.	За станом на 1 січня 2017 р.	За станом на 1 січня 2018 р.	За станом на 1 липня 2018 р.
Коефіцієнт покриття класифікованих позик	1,03	1,02	12,71	9,03	7,84
Коефіцієнт питомої ваги знецінених позик, %	34,5	40,9	90,6	85,5	X
зокрема, за позиками фізичних осіб, %	22,0	33,6	41,6	32,3	X
Коефіцієнт покриття позик сумою створеного резерву, %	11,9	13,0	80,9	83,8	83,3
зокрема, за позиками фізичних осіб, %	15,7	22,3	38,8	30,1	56,9
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом, %	12,6	11,2	5,6	10,8	10,6

Джерело: розраховано авторами за матеріалами джерел [5; 6]

феля, мають кредити із затримкою платежів до 1 місяця. Найбільшу частку мають кредити із затримкою платежів від 365 днів, а саме 84,9% загального портфеля населення, що є дуже негативною тенденцією.

За період дослідження серед прострочених кредитів населення спостерігався перерозподіл кредитів у бік зростання позик зі значними строками затримки платежів. Проаналізуємо якість кредитного портфеля ПАТ «Приватбанк» за допомогою коефіцієнтного аналізу (табл. 11).

Коефіцієнт покриття класифікованих позик власним капіталом повинен бути менше за 1,0, що свідчить про те, що власний капітал банку повністю покриває суму резерву під

знецінення кредитів. Неприятлива ситуація спостерігалась у 2016–2018 рр., коли коефіцієнт покриття був більше за 1 та максимально дорівнював 12,71 разів, тобто резерви під зменшення корисності кредитів перевищували суму власного капіталу у 12,71 разів, повністю поглинаючи його. З початку 2018 р. ситуація поліпшується, що свідчить про збільшення захищеності кредитного портфеля та зменшення ймовірності збитків. Коефіцієнт питомої ваги негативно класифікованих (знецінених) позик значно збільшився на 1 січня 2017 р., що є негативним явищем, оскільки є наслідком погіршення якості кредитного портфеля (у 2018 р. спостерігається покращення значення показника). При цьому можна від-

значити, що за кредитами фізичних осіб показник відрізняється меншими значеннями, що свідчить про наявність значних проблем щодо якості кредитів юридичних осіб. Коефіцієнт захищеності позик сумою створеного резерву зростав загалом за період, що є наслідком збільшення резервів, їх переформування, а також погіршення якості кредитного портфеля банку. З початку 2018 р. спостерігається тенденція до погіршення якості портфеля кредитів фізичних осіб. Коефіцієнт покриття позик власним капіталом за період має загальну тенденцію до скорочення, а саме до 10,6%. Він показує, яка частина кредитного портфеля фінансується за рахунок власного капіталу. Зростання цього коефіцієнта свідчить про посилення захищеності кредитів власним капіталом, що є позитивним моментом діяльності банку, але впродовж періоду дослідження коефіцієнт скоротився за рахунок збитків банку.

Таким чином, банку потрібно вдосконалити методи скорочення проблемної заборгованості шляхом реструктуризації та інших засобів, які були би більш ефективними у зв'язку з тим, що обсяги простроченої заборгованості набули більш довгострокового характеру.

Висновки з цього дослідження. Під час здійснення кредитування фізичних осіб вітчизняні банки стикаються з досить великою кількістю проблем. До них можна віднести незадовільний рівень якості сукупного кредитного портфеля банків, викликаний зростанням частки простроченої заборгованості; високий рівень ставок за кредитами фізичним особам; розрив строків залучення банками на внутрішньому та міжнародному ринках короткострокових кредитних ресурсів та розміщених коштів на довгостроковій основі. Окрім зазначених проблем, існують об'єктивні фактори, які перешкоджають розвитку роздрібного кредитування в Україні, такі як фінансово-економічна й політична нестабільність; підвищення рівня інфляції та зниження реальних доходів і рівня життя населення, що спричиняє немож-

ливість повернення позичальниками кредиту; невисокий рівень доходів більшої частини населення, що не дає змогу банкам активно застосовувати повноцінні депозитні стратегії для фізичних осіб, внаслідок чого банки не мають можливості реалізовувати власний кредитний потенціал на ринку роздрібного кредитування; нестабільність курсу валют; порівняно високий рівень вартості розроблення та впровадження нових видів послуг; нерозвиненість інфраструктури кредитного ринку, недовіра населення до вітчизняної банківської системи; недостатньо розвинута ринкова інфраструктура філій та відділень; низький рівень якості кредитних продуктів, що пропонуються; недосконале законодавство у сфері кредитування фізичних осіб; зростання кредитного ризику, пов'язаного з необ'єктивною оцінкою кредитоспроможності фізичних осіб – позичальників.

Отже, подальший розвиток кредитування фізичних осіб в Україні має бути спрямований на вирішення таких завдань, як удосконалення нормативно-правової бази у сфері кредитування фізичних осіб; здешевлення роздрібних кредитів шляхом прив'язки відсоткової ставки за ними до облікової ставки НБУ; комплексний підхід до оцінювання кредитоспроможності потенційних позичальників із застосування скоринг-систем, що спростить процедури отримання кредиту; забезпечення повноцінного функціонування всеукраїнського бюро кредитних історій, в якому мають бути сконцентровані дані про всіх потенційних позичальників; створення регіональних рейтингових агентств, які би концентрували інформацію про всіх потенційних позичальників; використання в банківських установах колегіального методу авторизації кредиту, який забезпечує більш детальний контроль за наданням кредитів; активне використання маркетингових технологій для забезпечення зростання обсягів споживчого кредитування, вияву потреб населення в нових видах кредитів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мороз А., Савлук М., Пуховкіна М. та ін. Банківські операції: підручник / за ред. А. Мороза. Київ: КНЕУ, 2008. 608 с.
2. Івасів Б. Гроші та кредит: підручник. Тернопіль.: Карт-бланш, 2002. 510 с.
3. Євтух О. Кредит як соціально-економічне явище. Вісник НБУ. 2006. № 4. С. 44–49.
4. Тарасевич Н. Проблеми та напрямки розвитку ринку кредитування фізичних осіб. Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. 2009. № 49. С. 177–182.
5. Офіційний сайт ПАТ «Приватбанк». URL: <http://privatbank.ua>.
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Bankivski operatsii: pidruchnyk / [Moroz A., Savluk M., Pukhovkina M. ta in.]; za red. A. Moroza. – K.: KNEU, 2008. – 608 p.
2. Ivasiv B. Hroshi ta kredyt: pidruchnyk / B. Ivasiv. – Ternopil: Kart-blansh, 2002. – 510 p.
3. Yevtukh O. Kredyt yak sotsialno-ekonomichne yavlyshche / O. Yevtukh // Visnyk NBU. – 2006. – № 4. – P. 44–49.
4. Tarasevych N. Problemy ta napriamky rozvytku rynku kredytuvannia fizychnykh osib / N. Tarasevych // Ahrarnyi visnyk Prychornomia. Ekonomichni nauky. – 2009. – № 49. – P. 177–182.
5. Ofitsiyni sait PAT “Pryvatbank”. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://privatbank.ua>.
6. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.bank.gov.ua>.